Služba Božja, 37(1997), 255-268

FRA KARLO BALIĆ, MEDIEVALIST I MARIOLOG

(6. XII. 1899. - 15. IV. 1977.)*

VICKO KAPITANOVIĆ
Franjevačka teologija Makarska

UDK 232.931 (873.3)
Stručni članak

U prigodi 20. obljetnice smrti hrvatskoga franjevca Karla Balića koji je bio stručnjak na području srednjovjekovne filozofije i teologije te mariolog svjetskoga glasa, Auktor predstavlja njegov život i rad stavljajući ga u kontekst vremena i filozofsko-teoloških strujanja aktualizirajući njegove ideje s vremenom u kojem živimo.

Osmo dijete glavara Katuna Marka Balića i domaćice Matije Radojković[1] Lovre, kasniji fra Karlo, rođen je 1899. i kao trinaestogodišnjak upućen (1912) u Franjevačko sjemenište u Sinju, a 2. veljače 1917., vjerojatno da bi izbjegao odlazak na talijansko ratište, stupio je u novicijat na Visovcu. Bilo je to vrijeme kad se po samostanima živjelo od rijetke kukuruzne kaše a pšenični kruh smatrao raskošnom poslasticom. Po ostaloj Dalmaciji doslovno se umiralo od gladi, pa je svećenstvo uputilo memorandum caru Karlu da bi pritekao u pomoć gladnom stanovništvu, no Austrija se nalazila u rasulu i pomoći nije bilo.

Iz novicijata je mladi franjevac, slijedeće godine, pošao u Zaostrog gdje je uz pomoć poletnog profesora dr. fra Stanka Petrova završio zadnji gimnazijski razred. U filozofskom mu je liceju jedan od profesora bio poznati fra Karlo Eterović. Tu ga je zatekao i raskid državnopravnih veza Hrvatske s Austrijom i uspostava države Slovenaca, Hrvata i Srba (29. X. 1918.). Naporan rad i slaba ishrana narušili su mladiću u samostanu zdravlje i oporavio se tek na župi u Vinjanima kod rođaka fra Ivana Vukušića.

---

* Predavanje održano na spomenskupu o 20. obljetnici smrti fra Karla Balića u Splitu 16. travnja 1997.

[1] Spominjem ih zbog toga jer je Balić neke članke potpisivao kao Dragutin Markov a neke i majčinim imenom i prezimenom kao pseudonimom.

Studentski san

Teologiju je studirao (1919.-1923.) na učilištu u Makarskoj, koje je tih godina bilo na visokoj obrazovnoj razini. Odgojitelji su mu bili fra Petar Grabić, čovjek širokih obzora koji je 1922. postao i kustod Provincije, i mladi asketa fra Ante Antić. Život s Antićem ostavit će čini se na Balića neki trag u duhovnosti, no susret s Grabićem bit će zapravo presudan za čitav kasniji život.

Kao mlad student poslan je 4. X. 1923. na poslijediplomski studij, na Katoličko sveučilište u Louvaine. Tu počinje njegova znastvena i životna avantura. Izišavši iz franjevačkog kruga Teologije u Makarskoj, u kojemu su profesori slijedili franjevačku školu, mladi student se susreo na sveučilištu s uglednim profesorima koji su se bavili skolastičkim i mariološkim teološkim problemima, na tragu tomističke škole. Skolastika i mariologija doživljavale su upravo u to vrijeme svoj preporodni procvat. Tako je Balić, o 600. obljetnici kanonizacije sv. Tome, slušajući predavanja iz mariologije prema sv. Tomi profesora Bittremieuxa došao na zamisao da bi za svoj magistarski i doktorski rad obradio mariologiju srednjovjekovnog teologa Ivana Duns Skota. Prijedlog je iznio profesoru patrologije i srednjovjekovne teologije Josephu Lebonu. Bio je to presmion pokušaj mladog studenta jer su upravo tada, dok se radilo na Duns Skotovoj beatifikaciji, isusovac Franz Pelster i pisar u Vatikanskoj biblioteci mons. August Pelzer razotkrili nekritičnost Wadingova izdanja Duns Skotovih djela.

Preostalo je dakle izraditi najprije kritičko izdanje teksta ako je htio izložiti Duns Skotovu mariologiju. Iste je 1923. godine general Reda Klumper povjerio Efremu Longpréu i prefektu kolegija u Quaracchiju Belgijancu Aubainu Hysse pripremu kritičnog izdanja Duns Skotovih djela. Iako je pisao Longpréu, Balić ne znajući za odluku generalnog ministra, nije se dao smesti u namjeri da ostvari svoju zamisao. Uz svesrdnu i obilnu novčanu pomoć Provincije pošao je 1924. u München gdje je studirao paleografiju. Sljedeće dvije godine obilazio je biblioteke u Parizu i Engleskoj. Na temelju provedenih istraživanja sveučilište mu je odobrilo izradu disertacije *Osnove marijanske skotističke teologije* (*Elementa Theologiae Marianae Scotisticae*) s kritičkim tekstom izrađenim na desetak najboljih kodeksa. Uz louvenske profesore Balića je ohrabrivao i Longpré, a Heysse je predlagao da postane član kolegija u

Quaracchiju. Nešto kasnije, 12. VII. 1926. Balić je magistrirao s raspravom *Theologiae marianae Ioannis Duns Scoti ad fidem codicum editio* (Objavljivanje marijanske teologije Ivana Duns Skota prema rukopisima). Pokazalo se da su istraživanja donijela nova znanstvena otkrića pa su louvenski profesori ohrabrili Balića da objavi rezultate istraživanja. Objavljen je tako 1926. njegov članak u *Revue d'histoire Ecclésiastique* koji je ubrzo uzburkao ustajale vode franjevačke škole i franjevačkih istraživača, jer je preokrenuo tradicionalno mišljenje o nekim Skotovim djelima (*Opus Oxoniense* i *Reportata Parisiensia*).

Uvriježenim teološkim shvaćanjima usprkos

Čini se da su neki franjevci pogrešno shvatili da su Balićeva istraživanja u dosluhu s protivnicima beatifikacije Ivana Duns Skota. Da li se i kod učenog Kanađanina Longpréa porodila znanstvena ljubomora ili je i sam povjerovao da je Balićev rad u dosluhu s protivnicima kanonizacije nije moguće razlučiti. Baliću je prikazao stanje s izdavanjem Duns Skotovih djela crnim bojama, tako da je Balić ostao obeshrabren, no nije i napustio zamisao o kritičkom izdanju Duns Skotovih djela, za što je pokušao zainteresirati pariškog provincijala ali bez uspjeha.

Balić je nastavio rad na disertaciji, i prava sreća da je rad brzo napredovao. No kako je rad opsegom narastao, izdavači časopisa *Revue d'histoire Ecclésiastique* držeći da je studija veoma važna za povijest književnosti prekinuli su izdanje Balićeva teksta u nastavcima, što su već bili započeli objelodanjivati, i odlučili ga tiskati kao zasebno djelo, prvu knjigu znanstvenog niza *Bibliotèque de la revue d'histoire ecclesiastique*. Kroz to se vrijeme u Rimu pronio glas da Balić radi nečasan posao pomažući protivnicima beatifikacije. Uslijedile su opomene od predstojnika studija Bertonija i samog generalnog ministra Reda Bernardina Klumpera, te nalog da odobrenje za objavljivanje disertacije trebaju dati stručnjaci iz Quaracchija. Sveučilište nije međutim bilo više spremno na povlačenje knjige koja je već bila u tisku, ni zbog tiskarskih troškova ni zbog svoga ugleda.

Balić je 11. VII. 1927. proglašen doktorom na temelju rasprave *Theologiae marianae scholae franciscanae saeculorum XIII et XIV fontes criticae stabiliuntur et doctrina exponitur* (Kritička postava izvora i izlaganje nauka marijanske teologije franjevačke škole XIII. i

XIV. st.), a sukob između generalne kurije i louvainskog sveučilišta izglađen je na taj način da je uredništvo tiskalo Balićevo djelo bez imena autora, pod naslovom *Les Commentaires de Jean Duns Scot sur les quatre livres des sentences. Etude historique et critique* (Bibliotèque de la revue d'histoire ecclesiastique, I) Lovain 1927. Uprava Reda iz Rima reagirala je žestoko i naložila Baliću da odmah napusti Louvaine i prekine istraživanja o Duns Skotu.

Vrativši se u Provinciju, Provincijal i definitorij su širokogrudno ponudili radno mjesto sumnjivom znanstvenom istraživaču. Balić je imenovan za profesora na Teologiji u Makarskoj (1927-1933), gdje je odmah počeo pisati o skotizmu i mariologiji u *Novoj reviji,* stupivši u polemiku sa znanstvenicima kao što su Pelster, Pelzer, Schmaus i pravoslavnim teologom Jakšićem, te nešto kasnije s dominikancem Hijacintom Boškovićem. Širokogrudno mu je stavljena na uslugu i tiskara "Kačić" u Šibeniku tako da je Balić kao profesor u Makarskoj mogao utemeljiti znanstveni knjižni niz *Biblioteca Mariana medii aevi,* Textus et disquisitiones, Collectio edita cura Instituti Theologici Makarskensis (Marijanska biblioteka srednjeg vijeka, textovi i istraživanja, Zbirka izdana marom teološkog zavoda u Makarskoj). U tom nizu izdao je Balić svoje knjige *Ioannis de Polliaco et Ioannis de Neapoli, Quaestiones disputatae de Immaculata conceptione B.M.V.*, Sibenici 1931. i *Ioannis Duns Scoti, Doctoris Subtilis et Mariani, Theologiae Marianae Elementa,* Sibenici 1933.

Kao mjesta izdanja slijedećih triju knjiga naznačeni su na nalovnici Šibenik-Rim 1941-1945, a ostale su knjige objelodanjene u Rimu. Bio je to prvi znanstveni mariološki niz u Franjevačkom redu i prvi znanstveni niz te vrste uopće, rođen i pošao u znanstveni svijet iz malog teološkog zavoda u Makarskoj i male franjevačke tiskare fra Andrije Kačića u Šibeniku.

Važnost te *Biblioteke* pokazala se napose što je Balić u drugom svesku, u *Prolegomenima*, na preko 150 stranica izložio metodu rada u budućim kritičkim izdanjima Skotovih djela, gdje se založio za sustavno izdanje i iznio uzorak kritičkog izdanja teksta uspostavljenog na više od 50 rukopisa, dok se još s pedesetak poslužio za usporedbu. Djelo je pobralo udivljenja, tako da je Efrem Bettoni s pravom napisao da je uvod u to izdanje označio triumf Balićevih kritiziranih teza.

Nije, prema tome, bilo ništa čudno da je Balić god. 1933., kad je međunarodni kolegij Antonianum proglašen Papinskim atenejem, pozvan za profesora književne povijesti skolastične teologije i mariologije, a u početku je predavao i teologiju sakramenata. Njemu je povjereno i programatsko predavanje koje je trebalo obilježiti početak novog sveučilišta za što je Balić izabrao temu *De ordine minorum tamquam duce pii fidelium sensus in questione de Imaculata Conceptione* (Franjevački red kao predvodnik pobožnog shvaćanja u pitanju Bezgrješnog Začeća).

Uz predavanja Balić se odmah bacio i na organizaciju znanstvenog rada. Domoljubna svijest vjerojatno ga je potakla na organizaciju I. međunarodnog znanstvenog skupa slavenskih franjevačkih provincija u Zagrebu 1935. i dvije godine kasnije u Krakowu. Plod tih znanstvenih skupova bio je njegov novi niz *Collectanea Franciscana Slavica.* Treći kongres zamišljen 1939. u Bratislavi a potom 1941. u Zagrebu, prigodom 1300. obljetnice pokrštenja Hrvata, zbog ratnih prilika, nije uspio održati.

U međuvremenu je osnovan poseban skotistički odjel u Kolegiju sv. Bonaventure u Quaracchiju. Predstojnik odjela bio je Efrem Longpré. Kad je, 1937. - tri godine poslije Balićeva projekta o izdavanju skotističkih djela - Longpré izložio generalnom ministru Leonardu M. Bello, u ime skotističkog odjela, svoj izvještaj o radu odjela (u kojem je bila navedena i metoda izdavanja Duns Skotovih djela, u kojem zabacuje Balićevu metodu kao pseudo metodu, premda Balića poimnenično ne spominje) Balić je već bio u svijetu poznat znanstvenik i organizator. Slijedeće godine 11.-12. II. 1938. Bello je sazvao povjerenstvo stručnjaka Reda u kojem su se nalazili istaknuti znanstvenici: E. Longpré, F. Antonelli, L. Oliger, F. Delorme, Balić, V. Doucet, Ph. Böhner, M. Müller i W Lampen. Mučne su se rasprave konačno završile zajedničkim zaključkom koji je uglavnom odražavao Balićevu metodu objelodanjivanja Duns Skotova djela. Uprava Reda odlučila se nakon toga za izbor novog prefekta. Po uzoru na Leonovsku komisiju koja je bila zadužena za izdanja djela sv. Tome, uspostavljena je Skotistička komisija sa sjedištem u Antonianumu u Rimu, na čelo koje je izabran fra Karlo Balić.

Zanimljivo je da je taj izbor, mnogo godina kasnije (1974) Anselme Longpré, Efremov brat, vjerojatno na temelju bratovih zapisa,

tumačio nacionalističkim ključem, kao udruženje snaga Njemačko-talijansko-hrvatskog bloka protiv kanadsko-francuskog, bez odvagivanja znanstvenih razloga. Takvo je shvaćanje moglo biti i razlogom da Balić nije dobio svu dotada prikupljenu znanstvenu građu. Građa koja je dotada prikupljena, a pronašla se u Quaracchiju prenesena je u Rim. Tako je Balić, čovjek koji je pred jedanaest godina sumnjičen zbog nečasne uloge u promicanju skotizma, postavljen na čelo ustanove da bi proučavnju dao nov zamah.

Balić je oko sebe, u svom daljnjem radu u skotističkoj komisiji, okupio u različitom razdoblju preko 30 nutarnjih suradnika, kojima treba zahvaliti ostvarenje njegova projekta, od kojih povjesničar sekcije Jacques Cambell ističe naročito poduzetnog fra Petra Čapkuna, uz velik broj vanjskih. Razradio je u tri sveska način kritičke obrade i objelodanjivanja tekstova *Ratio criticae editionis* (1939-1951) ostajući uglavnom na postavkama izloženim u disertaciji u Luvenu 1927. i *Osnovama Marijanske teologije* objavljenim 1933. u Šibeniku. Zaokret koji je Balić izvršio u skotističkom proučavanju sastoji se prvenstveno u njegovoj novoj kritičkoj metodi obrade, u tome što je uspio dokazati da postoji više Duns Skotovih komentara Petra Lombardskog, odnosno da je Skot više puta komentirao Petra Lombardskoga, i što je uspio razlučiti izvorne od podmetnutih djela. Suvišno bi i dosadno bilo do u pojedinosti iznositi Balićevu metodu. Navodim samo to da se ona satojala u sustavnom objelodanjivanju Duns Skotovih djela, imajući na umu njihov sadržaj, slijedeći najvjerodostojnije rukopise i uspoređujući ih s ostalim rukopisnim i starijim objavljenim izdanjima. U skupnom radu u kojemu se Balić znao okružiti marljivim suradnicima i prijateljima do 1950. priređena su dva sveska, a za vrijeme njegova života devet svezaka.

Organizator skolastičkih znanstvenih skupova i utemeljitelj Međunarodnog skotističkog društva

Uz rad na objelodanjivanju Duns Skotovih djela Balić je i dalje pisao rasprave iz skolastike i znao okupiti za svoj plan prijatelje i znanstvenike. Tako je u vrijeme jubileja (1950.) organizirao skolastički znanstveni skup na kojemu su predstavljena dva prva sveska Duns Skotovih djela i na kojem je jedan od najpoznatijih medievalista E. Gilson održao predavanje o Skotu u svijetlu povijesno kritičkih

istraživanja. Drugi je znanstveni skup održan u Oxfordu i Edimburgu prigodom 700. obljetnice Duns Skotova rođenja (1966). Taj je skup okupio oko sebe predstavnike različitih Crkava i stručnjake različitih svjetonazora. Na kongres su naime poslali svoje predstavnike sveučilišta Engleske i Škotske te Pariško i Kölnsko sveučilište, na kojima je Duns Skot naučavao; na njemu su uz poglavare engleske katoličke Crkve sudjelovali i predstavnici anglikanskih vjerskih zajednica, Škotske crkve i drugih kršćanskih zajednica iz Velike Britanije, te učenjaci iz čitavog svijeta. I sam papa Pavao VI., očekujući da će taj znanstveni skup potpomoći približavanju Crkava i razvoju filozofske i teološke misli, uputio je engleskom episkopatu opširno apostolsko pismo koje počinje riječima *Alma Parens* (Slavna majka)[2] iz kojega navodimo kratke odlomke:

"Kongres doista želi osvijetliti osobu Ivana Duns Skota, njegovu filozofsku i teološku nauku kao i obrise njegova moralnog i asketskog lika. Izbjegavajući grebene prepiraka i sporova koji su se u prošlosti znali češće pojaviti, radije će se poći povijesno-kritičnim putem koji je danas toliko cijenjen i koji je donio izvrsnih plodova, kad su ga vrijedni stručnjaci upotrijebili da bi utvrdili izvorna djela Oštroumnog naučitelja i procijenili njihovu vrijednost. Tu se doista ujedinjuju tolike snage kako bi izradile okvir velikih razmjera, to jest kako bi sagledale integralnu Skolastiku, odakle će se, među ostalim, moći upoznati raznolikost, bogatstvo i plodnost teološke i filozofske misli u srednjem vijeku.

U okviru integralne skolastike sv. Toma Akvinski i njegova *Summa theologica* zacijelo tvore vrhunac koji se izdiže nad spletom svih ostalih vrhova teološke misli Srednjega vijeka. [...] Uz veličanstvenu katedralu sv. Tome Akvinskoga među drugima diže se i ona, svake časti dostojna - iako različita po obujmu i građi - koju je Ivan Duns visoko podigao prema nebu, svojim žarkim spekulativnim genijem postavio na čvrste temelje i ukrasio smionim tornjevima. On je uglavnom slijedio platonsko-augustinski pravac, ali se znao približiti i Aristotelu i ispraviti ga gdje je trebalo; i kao zadnji od preko pedeset franjevačkih naučitelja, među kojima se nalaze: sv. Ante Padovanski, Aleksandar Haleški, sv. Bonaventura, [...] Duns Skot je sažeo i dalje usavršio njihova istraživanja, te tako postao najodličniji vođa Franjevačke škole."

U vrijeme znanstvenog skupa u Oxfordu i Edimburgu Balić je predložio osnivanje Međunarodnog skotističkog društva, kojemu je 1969. posebna komisija iz četiriju franjevačkih obitelji, pod Balićevim vodstvom, izradila *Statute*. Treći je kongres održan u Beču (1970.) i na njemu je Balić izabran za predsjednika *Skotističkog međunarodnog društva*. Četvrti znanstveni skup u Padovi (1976.) i peti u Krakowu (1986.) priredilo je Međunarodno skotističko društvo koje je imalo

[2] *Usp. Acta Apostolicae Sedis* LVIII/1966, 609-614.

preko 160 redovitih članova, no već akti Krakowskog znanstvenog skupa nisu tiskani u posebnom zborniku a društvo se našlo pred raspadom, pa je šesti znanstveni skotistički skup priredilo sveučilište *Antonianum* u Rimu (1993).

Doprinos marijanskoj teologiji

Kao što je spomenuto, drugi kolosjek Balićeva života bila je mariologija. Provincija kojoj je pripadao bila je za Balića *Marijin perivoj,* upravo tako je naslovio jedno kasnije svoje djelo. Na sveučilištu u Louvaineu spomenuti profesori J. Bitremieux i J. Lebon objavljivali su članke o Marijinu posredništvu. Zapravo zbog jasnijeg shvaćanja mariologije, Balić se ubacio u proučavanje medijevalistike. Prva kritička izdanja skotističkih tekstova u Šibeniku kojima se predstavio svijetu bila su upravo tekstovi iz mariologije. Obljetnice kao 1500. od Efeškog sabora, na kojem je proglašeno Marijino božansko materinstvo (Theotokos) i 100. obljetnica proglašenja dogme Bezgrešnog začeća, te iščekivanje proglašenja dogme Marijina uznesenja i 100. obljetnica lurdskih ukazanja bile su prikladno vrijeme da ostvari svoje mladenačke snove u proučavanju Marijina štovanja.

Teolog Marijina uznesenja

Kao što je spomenuto Balićevim dolaskom u Rim osnovana je na Antonijanumu katedra za mariologiju. Po svojim raspravama Balić je stekao glas među teolozima pa je izabran u *Povjerenstvo za pripravu dogmatske definicije o Marijinu uznesenju.* Potkraj 1946. njegovim zauzimanjem na Sveučilištu je osnovano *Franjevačko marijansko povjerenstvo* (Commissio Marialis Franciscana) kojega je neposredni zadatak bio promicati i usklađivati mariološka istraživanja i marijansku pobožnost u Redu u očekavanju proglašenja dogme uznesenja. No jedan je od zadataka bio i priprava za osnivanje, što je moguće prije, Marijanske Akademije. Balić je izabran za predsjednika Povjerenstva, što mu je olakšalo sudjelovanje na marijanskim skupovima u Italiji, Španjolskoj, Portugalu, Kanadi (1947.) Južnoj Americi (1948.) i Francuskoj (1949.) na kojima je dokazivao mogućnost i potrebu definiranja Marijina uznesenja.

U svojim istraživanja o Marijinu uznesenju Balić je obuhvatio čisto teološka i povijesna pitanja, tj. smrt, uskrsnuće i nebesko Marijino proslavljenje dušom i tijelom. Ishod istraživanja je pokazivao da je od patrističkog do suvremenog doba postojalo jednodušno uvjerenje da je Marija umrla i da su samo rijetki teolozi, na temelju Marijinih povlastica, pokušavali dokazati Marijinu neumrlost. Kako su neki teolozi u to vrijeme, za razliku od Balića, nijekali Marijinu smrt (Martin Jugie, G. Roschini), Balić je dokazivanje usmjerio na Marijino nebesko proslavljenje, ostavivši privremeno pitanje Marijine smrti po strani. U obrazlaganju Marijina nebeskog proslavljenja svoje dokaze temeljio je, po uzoru na postupak pri proglašenju Marijina bezgrešnog začeća, na jednodušnom vjerovanju vjernika i štovanju Marijina uznesenja u Crkvi, te na izjavama crkvenog učiteljstva.

Uz mnogobrojne članke, objavljene po teološkim časopisima, prikupljena svjedočanstva objavio je u dva sveska: Svjedočanstva o uznesenju BDM iz svih stoljeća (*Testimonia de assumptione Betae Virginis Mariae ex omnibus saeculis,* I-II, Romae 1948-1950) i s njima udario temelj novom znanstvenom nizu Biblioteka uznesenja Blažene Djevice Marije *(Biblioteca Assumptionis B. Virginis Mariae).* Godine 1949. Balić je uputio svim biskupima pismo i priložio im svoj članak *Potreba dogmatskog definiranja istine o uznesenju Blažene Djevice Marije (Pro veritate assumptionis B. V. Mariae dogmaticae definienda)* pozivajući ih da dadnu svoj pristanak i izraze želju za definiranjem dogme u jubilarnoj 1950. godini, što su mnogi biskupi prihvatili i time ubrzali definiranje dogme.

Osnivač Papinske Marijanske akademije

Marijanska franjevačka komisija, kako je i bilo predviđeno njezinim *Uredbama,* uskoro je prerasla u Akademiju. Zanimljivo je da Akademija nije službeno ustanovljena pa se i godina njezina osnutka navodi različito. Marijanski povjesničari redovito navode 1950. godinu kao godinu Akademijina ustanovljenja jer je te godine Sveta Stolica povjerila Akademiji, u Svetoj godini, organiziranje I. međunarodnog mariološkog znanstvenog skupa. dok Balić i službeni vatikanski Papinski godišnjak navode kao vrijeme osnutka 1946. godinu, tj. početak rada Marijanske franjevačke komisije, što opravdava i redoslijed brojenja marijanskih kongresa. God. 1951. Balić je objavio

Akademijine *Statute* prema kojima je Akademijin cilj promicanje teološke i povijesne znanosti o Blaženoj Djevici Mariji, priređivanje znanstvenih skupova i održavanje predavanja i objavljivanje mariološkim znanstvenih istraživanja.

Za Balićeva života Akademija je priredila sedam međunarodnih znanstvenih skupova (Rim 1950. i 1954., Lourdes 1958., S. Domingo 1965., Fatima, 1967., Zagreb 1971., Rim 1975.).uz koje su se nastavili održavati i marijanski skupovi (s redoslijedom od 8. nadalje) koji su imali za cilj širenje marijanske pobožnosti. U njihovu priređivanju i objelodanjivanju radova neocjenjive su zasluge tadašnjeg tajnika, kasnijeg predsjednika akademije, fra Pavla Melade. Njihov zajednički uporni rad okrunjen je pismom "iz vlastite pobude" Ivana XXIII. *Maiora in dies* kojim je 8. prosinca 1959. Akademiju proglasio Papinskom međunarodnom marijanskom akademijom.

Stručnjak na II. vatikanskom saboru

Balićev teološki doprinos na II. vatikanskom saboru također se prvenstveno odnosi na mariologiju, premda je Balić predlagao i ustanovu trajnog đakonata u Crkvi. Na poziv Središnjeg pretpripremnog povjerenstva upućenog katoličkim sveučilištima da dostave svoje prijedloge (vota) za slijedeći sabor, Antonianum je povjerio izradu dogmatskog dijela Baliću. Pripravno teološko povjerenstvo ustanovljeno 5. lipnja 1960., kojemu je predsjedao kardinal Ottaviani, zbog preopsežnog rada, ubrzo je prošireno na podpovjerenstva. Prema nekim naznakama Otavaini je u studenom te godine ponudio Baliću predsjedništvo Podpovjerenstava o Crkvi ali je Balić odbio. Prihvatio je redakciju teksta o Mariji koji je u početku bio predviđen u okviru sheme o pologu vjere a kasnije je premješten u shemu o Crkvi.

Zbog premještanja tekst je očito trebao nove zahvate a ni stanovišta teologa nisu bila usuglašena tako da je tekst čak 6 puta preinačivan dok je došao u saborsku dvoranu, pod naslovom *B.D.M. Bogorodica i majka ljudi* (De Beata Maria Virgine matre Dei et matre hominum, *Acta Sinodalia,* I, IV, 92-121) i potom u sedmoj redakciji koja je bila naslovljena *Blažena Djevica Marija Majka crkve* (De Beata Maria Virgine matre Ecclesiae).

U svom je tekstu Balić posebno nastojao istaknuti Mariju kao posrednicu svih milosti i majku Crkve. Mišljenja saborskih otaca su se nad Balićevim tekstom razdijelila, pa je došlo do sastavljanja kompromisnog teksta, čiji su redaktori bili Filips i Balić. I taj je tekst do rasprava na saboru doživio 4 preinake, a potom je - uz neke saborske izmjene - prihvaćen u VIII. poglavlje Konstitucije *Lumen Gentium.*

Premda je Sabor većinom glasova odbio Balićev izraz majka Crkve, jer nije dovoljno jasno ocrtavao Marijino mjesto i ulogu u samoj Crkvi, i premda nije izričito imenovao Mariju Posrednicom milosti, da time ne bi omeo ekumenski pokret, izrazi koji su u Konstituciji upotrijebljeni nisu isključivali Balićevo shvaćanje već su mu ostavili otškrinuta vrata. U Konstituciji naime čitamo da "Katolička Crkva, poučena od Duha Svetoga, s djetinjom ljubavlju štuje [Mariju] kao preljubeznu majku" (LG, 53) i da se ona u Crkvi zaziva imenom "Posrednica" (LG, 62), što se Baliću pričinjalo da je zapravo ista ideja samo izražena na drugi način. A kad je 21. XI. 1964., na kraju trećeg saborskog zasjedanja, Pavao VI. Mariju nazvao Majkom Crkve Balić je u tom vidio ne samo pobožni i pastoralni već i učiteljski čin i prema tome i potvrdu ispravnosti svoga teološkog zaključivanja.

Za njegov predan rad na području teološke znanosti i proučavnja vjerskih istina zahvalio mu je osobno i sam papa Pavao VI. koji mu je, samo dan uoči smrti, između ostalog, pisao:

"PAPA PAVAO VI. Ljubljenom sinu Karlu Baliću, članu Reda Manje braće!

Ljubljeni Sine! S veseljem sagledavamo što si sve u životu učinio i zaista sjajno poduzimao, i to Nas silno raduje. Isto smo tako veoma utješeni i ohrabreni imajući u vidu Tvoje mnogobrojne zasluge za sve što je na dobro Crkve Božje, za veći procvat teološke znanosti, za unapređenje proučavanja vjerskih istina o Bogorodici Mariji. [...]

Ljubljeni Sine! Ovim Pismom želimo Ti od srca izraziti baš ovo Naše veselje i veliku utjehu. Naime, u ime cijele Katoličke Crkve, kojoj po Božjoj volji stojimo na čelu kao zamjenik svetoga Petra, želimo i Tebi posvjedočiti od kolike su vrijednosti, po našem mišljenju, Tvoja mnogovrsna djela koja si neutrudivo i nadasve pohvalnim žarom tolike godine vršio. [...]

Ljubljeni Sine! Zajedno s Tobom upravljamo Bogu svemogućemu pjesmu hvale i zahvale, jer si uz njegovu izdašnu pomoć uzmogao tako plodonosno raditi i ustrajati u mnogim pothvatima sveučilišta Antonianum, u veoma važnim poslovima i zadacima koje Ti je povjeravala Sveta Stolica, kao i u obilatim odlukama raznih međunarodnih skupova i Kongresa koje si organizirao i vodio.

Zaista nam je drago zajedno s Tobom s posebnom ljubavlju slaviti Presvetu Bogorodicu, jer si, na neki način, svega sebe, sve svoje sile posvetio Njoj u čast, širenju Njezina kulta, imena i štovanja.

[...] još jednom molimo istoga premilosrdnog Otkupitelja i Njegovu Majku, Suotkupiteljicu, da s nebesa u ovom času budu uz Tebe, da Ti podare duševni mir i smirenost i priprave preobilate nagrade za sve Tvoje zasluge. U želji da sva ta dobra što uspješnije postigneš, podjeljujemo Ti iz svega srca Naš Apostolski blagoslov.

Dano u Vatikanu, dana 14. travnja 1977., četrnaeste godine Našega pontifikata.

Papa Pavao VI." [3]

U Papinu je pismu spomenut i Balićev rad na sveučilištu Antonianumu i zadaci koje mu je povjeravala Sveta Stolica. Opis tog rada izlazi izvan okvira postavljenog u naslovu ovog izlaganja. Ipak neka bude spomenuto da je Balić dugo godina bio rektor sveučilišta "Antonianum" i da je u vrijeme njegove uprave izgrađena zgrada nove sveučilišne biblioteke koja danas broji oko pola milijuna svezaka te velika sveučilišna dvorana Marijina uznesenja s 1000 sjedećih mjesta. Zbog njegova znanstvenog ugleda Sveta stolica imenovala ga je savjetnikom u Kongregaciji za nauk vjere.

Odklazak u inozemstvo providonosan za Hrvatsku

Njegova suradnja s Dominikom Mandićem i prijateljstvo s Meštrovićem pripomoglo je da je crkva Gospe posrednice uz generalnu kuriju Franjevačkog reda dobila hrvatska obilježja a među likovima svetaca i naučitelja nije teško prepoznati fizičke obrise tih dvaju hrvatskih franjevaca. Ljubav prema vlastitom narodu Balić je očitovao pomaganjem različitih pothvata, ovdje tek spominjem njegovu teološku i materijalnu potporu izvornoj hrvatskoj redovničkoj družbi Kćeri milosrđa.

Njegov odlazak u inozemstvo Hrvatskoj je, čini se, bio providonosan ne samo sa znanstvene strane. Otišavši u Rim povukao je poput Josipa pravednog za sobom četu suradnika koji će u kritičnim trenucima poslije II. svjetskog rata, skupa s hrvatskim svećenicima iz

[3] *Vjesnik Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja*, Split XXVI/1977, 155.

Zavoda sv. Jeronima, "trošeći i vrijeme i zdravlje", pomagati izbjeglim Hrvatima, kojima je i Pio XII., udijelio 800 000 lira i, što je bilo mnogo važnije, zaštitu svojim auktoritetom. Posebno *Povjerenstvo za izbjegle Hrvate,* sa sjedištem u Zavodu sv. Jeronima i u Međunardnom franjevačkom zavodu "Antonianumu" u Rimu, osiguralo je prijevoz više od 8000 osoba u Argentinu i nešto više od stotinjak u Boliviju i na taj način mnoge spasilo od sigurne smrti.

Pridodajmo tome da je Balić već, u Rimu 17. srpnja 1946., održao sastank s nekolicinom subraće prognanika na kojem je zaključeno da [...] polože temelje za buduću pastorizaciju Hrvata. Uzmemo li u obzir da su upravo izbjegli svećenici okupljali hrvatske iseljeneke, u njihovu okupljanju možemo prepoznati i korjene kasnijih katoličkih misija u inozemstvu, kojih je doprinos očuvanju hrvatske samobitnosti nemjerljiv, pa se moramo upitati da li se to sve zbivalo samo pukim slučajem ili je Bog providonosno bio prisutan u fra Karlovim pothvatima i odlukama njegovih starješina?.

Završavajući ovo izlaganje, uz 20. obljetnica smrti tog uglednog hrvatskog znanstvenika želio bih da spomen na njega ne ostane samo puki spomen, ili samodičenje već prvenstveno poticaj za nove znanstvene pothvate, služenje Božjoj Istini i bratu čovjeku, a to je ujedno i ponos domovini.

Riassunto

CARLO BALIĆ, MEDIEVALISTA E MARIOLOGO (1899-1977)

Vicko Kapitanović

L'articolo riporta la relazione esposta in Spalato (16. IV. 1997), in occasione del 20° anniversario della morte del noto medievalista e mariologo P. Carlo Balić, OFM. L'itinerario scientifico di Balić cominciò a Lovanio dove la nota *Revue d'histoire ecclésiastique* dovette pubblicare la sua tesi di laurea senza il nome dell'autore per l'opposizione della Curia generale dei Frati minori. Ciò nonostante Balić continuo le sue ricerche scientifiche fondando a Makarska la collana *Biblioteca mariana medii aevi* che più tardi fu compresa nelle edizioni di Accademia mariana internazionale, fondata da lui in Roma nel 1946.

Nel campo dello studio di scolastica, Balić si distinse in particolare come ricercatore dello scotismo, fondatore della Commissione internazionale scotista per l'edizione critica delle opere di Giovani Duns Scoto e organizzatore dei congressi scolastico-scotisti. Prese parte attiva nel lavoro preparatorio per la dichiarazione del dogma dell'Assunzione della BVM e nella preparazione del capitolo VIII° della costituzione *Lumen Gentium,* al Concilio Vaticano II, continuando a preparare congressi mariologici e mariani organizzati dall'Accademia, che nel 1959 fu dal papa Giovani XXIII decorata con motu proprio *Maiora in dies* col titolo di Pontificia accademia mariana internazionale.